

FAMILIEN FRANDSEN FRA GAMMELGAARD I VESTERØ

Arnt Jerup Wiis

9. Jens Peter Nielsen / Frandsen (1877 – 1955)

Jens Peter Nielsen blev født på Gammelgaard i Vesterø på Læsø i 1877. Han var den yngste af otte søskende. Der var også et yngre plejebarn, Christian Nielsen, som var søn af en af Jens Peters storesøstre, Caroline Amalia. Christian var fem år yngre end Jens Peter, men de voksede op sammen i nogle år.

Kattegat er havet mellem Danmark og Sverige. Læsø, i den nordlige del af Kattegat, er cirka 116 kvadratkilometer stor. Den har været befolket siden begyndelsen af middelalderen, eller i omkring tusind år. Øen er ret flad, og jorden sandet og ikke særlig frugtbar. Havet har altid, om end på forskellige måder, gennem tiderne bestemt levevilkårene for øens indbyggere, på godt og på ondt. Mændene drog til søs for at tjene penge til hjemmet, mens kvinderne skulle forsøge at dyrke den karrige jord derhjemme. Det førte til en arbejdsdeling, hvor kvinderne påtog sig alt ansvar for hjemmet og jorden, mens mændenes domæne var alt, hvad der havde med havet at gøre. De fleste læsøfolk var hjemme 3-4 måneder om vinteren. De så gerne frem til, at et skib strandede ved øen. Strandingerne gav dem noget at lave og normalt også ekstra indtægt. Men alligevel var det kvinderne, der tog sig af hestene og kørte hestevognene ud i vandet, hvis et skib, der stod på kysten, skulle tømmes for gods.

Kort: [tps://commons.wikimedia.org/Danmark](https://commons.wikimedia.org/Danmark)

Vesterø er det største sogn på Læsø og dækker hele den vestlige del. Indtil 1872 var livet på Læsø ekstra vanskeligt, fordi der ikke var nogen havn. På grund af det lave vand var det farligt for større skibe at nærme sig øen. I 1872 blev der bygget en lille havn på den nordlige del af vestkysten. I de følgende årtier voksede en lille bebyggelse op omkring havnen. Så efterhånden lå kirken og skolen et stykke væk fra, hvor de fleste mennesker boede. Men ikke for familien på Gammelgaard, som det fremgår af de tre små piktogrammer på kortet med kirken mod vest, Gammelgaard i midten og skolen mod øst. Der var omkring tre kilometer til havnen fra alle tre steder.

Kort: AJW

Gammelgaard var ikke et rigt sted at vokse op på, og det var såmænd dårligt nok en gård, som navnet måske kunne tyde på. I virkeligheden var det bare et hus på en lejet grund. Men Gammelgaard var det gamle navn, der var knyttet til stedet. For familien på Gammelgaard var der den fordel, at kirken kun lå en lille kilometer væk mod vest. Det var især belejligt for børnene, at skolen ikke lå stort længere mod øst. Læsø Havn blev bygget i 1871, året før Niels Christian Frandsen byggede sit hus på Gammelgaards jorder, så familien endelig kunne rykke ind i noget der var dens eget. Gammelgaard lå kun omtrent 3 kilometer fra den nye havn.

Der kan ikke have været længe før Jens Peter fandt vej til havnen. I 1890'erne steg aktiviteten på den lille Læsø havn meget markant. Fiskeriet efter sorte hummere og rødspætter udviklede sig ret hurtigt, og der var flere mindre fragtskibe hjemmehørende i havnen. Der var aktivt bådebyggeri, og umiddelbart nord for havnen blev der etableret et teglværk. På havnen kunne han møde sine onkler og sine jævnaldrende fætre, jerupperne og vistrupperne. Så der var folk han kendte, masser af aktivitet og ting at se på. Dette var naturligvis helt afgørende for, hvilken retning hans liv tog i de første aktive år.

Jens Peter ser ud til at have været en aktiv person, og han havde flere jobs som fisker, sømand og skipper. I 1905 skiftede han efternavn til Frandsen, efter sin far, Niels Kristian Frandsen. Det gjorde han, men det gjorde hans bror, Valdemar, ikke. Det forhindrede ikke deres kolleger på havnen i at kalde broderen for Valdemar Frandsen. Så selvom familiens børn officielt hed Nielsen, er det

Den ældste del af den rødmalede Vesterø kirke går tilbage til år 1250. Kirken har gennem århundreder været centrum for højdepunkterne i Vesterøboernes liv: Her holdt de deres dåb, her blev de konfirmeret, og senere blev de gift her, og de fleste af dem endte også med at blive begravet her. Jens Peter blev døbt her 13. november 1877. Hans konfirmation var her 8. september 1891, og her blev han gift med Caroline Kirstine Christiansen 30. november 1902.

Luftfoto 1961. www.kb.dk/danmarkset fra luften

Gammelgaard omkring 1950. Det fremgår ikke, hvornår den lange stald og lade er bygget. Den midterste del af taget over stuehuset er tænet med tang. - Det er en slags skæbnens ironi, at Jens Peters oldefar, Peder Jerup, ejede og boede på Gammelgaard fra 1817 til 1824. Men tiderne var vanskelige dengang, og Peder Jerup måtte gå fra stedet, og hele familien måtte flytte til et lille, lejet hus i den nordlige del af sognet.

Luftfoto 1948-1952. www.kb.dk/danmarksetfraluften

Vesterø skole eksisterede på dette sted siden midten af 1700-tallet og indtil den endeligt blev nedlagt i slutningen af 1960'erne. Det var den eneste skole i sognet, indtil endnu en skole blev bygget tættere på havnen i år 1900. Mange børn havde lang vej til skolen. Især om vinteren og foråret var skolegangen vanskelig, fordi stierne til skolen ofte var oversvømmede. Men for Jens Peter og hans søstre og brødre var der kun knap en kilometer. Det var ikke så slemt.

Luftfoto, 1958. www.kb.dk/danmarksetfraluften

sandsynligt, at de i daglig tale på øen er blevet Frandsen efter faren. Dem var der ikke så mange af, og på den måde undgik man lettere fejltagelser.

Desværre blev Jens Peter ramt af en række uheld, der kan have fået ham til at opgive havet og forlade Læsø.

FN 118 "Petra"

I oktober 1897, da han kun var 19 år, købte Jens Peter sammen med Valdemar, der var fem år ældre, en kontrollerende part i kutteren FN 118 "Petra". Til købet lånte de to brødre 500 kr. af kaptajnen på Læsødamperen, Otto Riis Sørensen. Deres far, Niels Kristian Frandsen, garanterede for Jens Peters andel af lånet.

Det har ikke været muligt at finde et billede af kutter FN 118 "Petra", men meget sandsynligt lignede den kutteren, der her ligger fortøjet i Læsø havn. Jollen, der blev brugt til at sætte vodden ud, ses ikke. Besætningen brugte den naturligvis, når de skulle i land i havnen. Den ligger formentlig ved den kaj, der udgjorde den østlige side af havnebassinet, men hvor vanddybden var så lav, at kutterne ikke kunne lægge til. Der var fire mand om bord på "Petra": Jens Peter, der var skipper, hans bror Valdemar, deres far Niels Kristian Frandsen, og i hvert fald i år 1900 Harald Anton Christiansen, der var født i 1878, og således var den yngste mand om bord. Harald Anton endte også med at blive en del af familien, da Jens Peter giftede sig med hans søster, Caroline Kirstine, i 1902. I hvert fald i tre år fra oktober 1897 til oktober 1900 var Niels Kristian Frandsen ansat af sine to sønner om bord på "Petra". Hvorfor Jens Peter var skipper på "Petra" og ikke den ældre Valdemar, nævnes ingen steder. Billedet er et udsnit af et foto af Læsø havn, formentlig fra 1895.

Foto: Læsø Museum

"Petra" var ikke nogen stor kutter, lige under 10 bruttotons. Men den var udstyret med et dampspil, der var ret moderne på det tidspunkt. Dampspillet blev brugt til at trække tove og vod hjem. Et dampspil på en kutter var nok moderne, men også besværligt at arbejde med. Senere fik Jens Peter og Valdemar dampmaskinen erstattet af en petroleumsmotor til at trække spillet. Det skete også i mange andre kuttere. Petroleumsmotorer var meget nemmere at have med at gøre om bord på en lille kutter. Men det skulle vise sig, at det bestemt heller ikke var ufarligt.

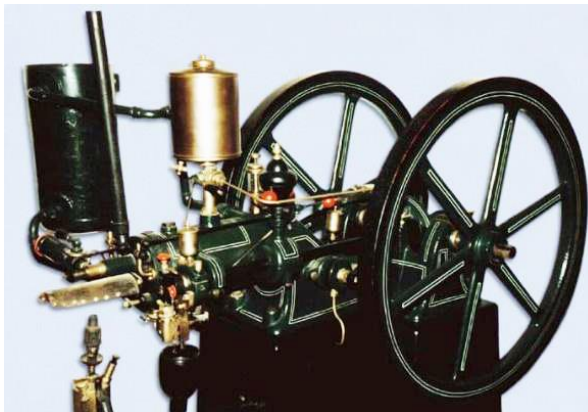
Branden

Ulykken skete onsdag den 10. oktober 1900, da der opstod brand om bord på "Petra". "Petra" sank efter kun en time på en position lidt nordøst for det, der i dag er Østerby havn. Den følgende mandag blev der afholdt søforhør. Forhøret giver et lille indblik i, hvordan fiskeriet blev drevet, og hvordan ulykken kunne være sket.

"Petra" var sejlet fra havnen i Vesterø, mandag, den 8. oktober. Afhøringen nævner ikke fiskeri mandag eller tirsdag, kun at "Petra" havde ligget for anker øst for Læsø, ved Syrodde. Onsdag morgen var det fiskevejr, og "Petra" sejlede op til den nordvestlige kant af Rusmandsbanken og satte ud. Men fiskeriet må ikke have været godt, for man blev i stedet enige om at prøve den østlige kant af banken. De var så klar til at sætte ud sidst på eftermiddagen. Motoren havde kørt hele tiden, mens de fiskede på den nordvestre kant af Rusmandsbanken, men blev stoppet, da de sejlede til det nye sted på den østre kant.

Her blev vodden sat ud på sædvanlig måde, nemlig ved at Jens Peter og Harald roede den ud i jollen, mens "Petra" lå for anker. Mens de roede tovene og vodden ud, havde Valdemar startet motoren igen, så de var klar til at trække ind, når jollen kom tilbage. Ifølge søforhøret tog det kun cirka et kvarter at ro grejet ud, hvilket kunne tyde på, at det var relativt småt udstyr, de havde at fiske med.

Motoren, der trak spillet, der blev brugt til at trække vodden hjem, var anbragt i et separat rum agter under dæk. Der var to luger, der førte derved. Det var en Burmeister og Wain petroleumsmotor. Den havde ligesom andre motorer på den tid problemer, når den kørte langsomt, da den så havde svært ved skabe varme nok til at holde sig selv kørende. Det problem blev løst i "Petra" med en såkaldt "svensk primuslampe med luftpumpe", en slags blæselampe, der skulle holde maskinen varm og dermed forhindre den i at gå i stå.

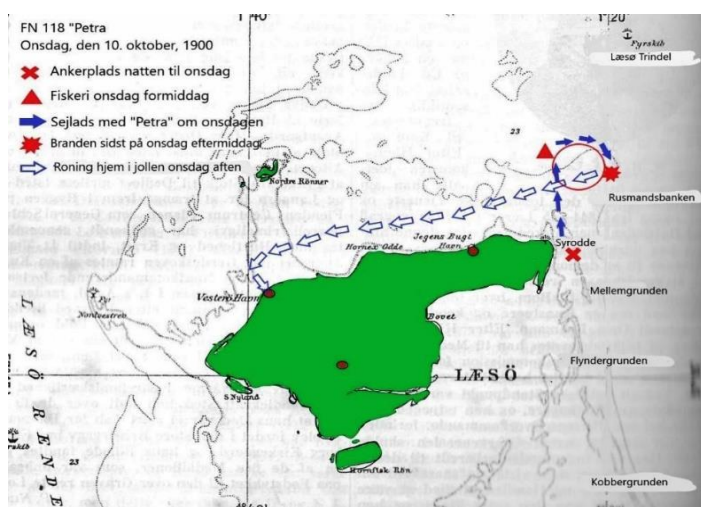
En petroleumsmotor som den i "Petra". Burmeister og Wain producerede kun denne ene model af petroleumsmotorer, men den var tilgængelig i flere størrelser. Det er nærliggende at antage, at det var en af de mindste modeller, der sad i "Petra". Normalt var spilmotorerne i fiskekutterne 3-4 hk. Nederst til venstre ses blæselampen, der hjalp med at holde motoren varm. Den minder om en primus, og man kan se knappen til pumpen.

Foto: www.motorsamlingen.dk / Dansk Motor- & Maskinsamling, 8500 Grenå

Branden brød ud i maskinrummet, og selvom årsagen ikke kunne fastslås med sikkerhed, vendte mistanken sig hurtigt mod den "svenske primuslampe med luftpumpe". Primuslampen i "Petra" stod på et jernstativ, der var skruet fast på maskinen. Til gengæld stod primuslampen løst på stativet. Oven i købet var stativet, den stod på, kun 2 tommer bredt, mens lampens diameter i bunden var 4 tommer. Ikke desto mindre stod den godt på den, fremgår det af Jens Peters vidneudsagn for retten. Lampen kunne brænde cirka 3 kvarter på en fuld tank, men skulle pumpes cirka hvert tyvende minut.

Valdemar havde som nævnt sat maskinen i gang, mens tovene og vodden blev roet ud. Valdemar fortalte også i retten, at han altid havde været forsigtig med ild, når han var i maskinrummet. For eksempel slukkede han altid en tændstik ved at knibe den glødende ende sammen mellem tommel- og pegefinger. Først da ville tændstikstumpen blive smidt på dørken. Der var i øvrigt også en anden lampe i maskinrummet. Dette var en lanternelampe, der blev brugt til oplysning af

rummet. Denne lampe var også tændt, men det var usandsynligt, at den kunne have forårsaget branden.

Kortskitsen illustrerer forløbet, som det kan have set ud onsdag den 10. oktober 1900. Den røde cirkel markerer Rusmandsbanken. Det røde kryds viser ankerpladsen natten mellem tirsdag og onsdag. Den røde trekant markerer fiskepladsen onsdag morgen. De fulde blå pile viser sejlruten onsdag. Den røde runde stjerne markerer stedet hvor "Petra" brændte. De tomme blå pile angiver roning hjem om aftenen og natten mellem onsdag og torsdag.

Kortskitse: AJW

Når branden så hurtigt kunne få et omfang som den fik, skyldtes det også, at der blev opbevaret petroleum og olie i maskinrummet. Der var to dunke med olie, som hver kunne tage 5 – 6 liter, og som havde været godt og vel halvfylde, da de var sejlet hjemmefra om mandagen. Desuden var det en petroleumstank, der kunne tage ca. 110 liter, hvor der nok havde været omkring 70 liter tilbage, da ulykken skete. Det meste træværk i maskinrummet var temmelig gennemtrukket af petroleum, da de ikke kunne undgå at spilde nogle dråber, hver gang lamperne skulle fyldes, og når der skulle hældes petroleum på maskinens petroleumskande. I de tilfælde tappede de petroleum fra den store tønde over i en lille dunk, som de så brugte til at fylde maskinens petroleumskande.

Valdemar mente, at han havde været nede i maskinrummet i hvert fald 3 gange, mens de lå på østre side af Rusmandsbanken, og han havde på intet tidspunkt observeret noget usædvanligt. Sidste gang han var dernede var ca. et kvarter, før de opdagede ilden. Han havde tændt begge lamperne, dels lanternelampen, og dels primussen, der skulle holde motoren varm. Hvordan ilden var opstået, var det svært at have nogen ide om, men den måtte da være kommet fra en af lamperne, mente Valdemar. Og det mest sandsynlige ville være, at det var motorens blæselampe, der var eksploderet. Da motoren i sin tid var blevet sat i, havde smeden nemlig sagt, at de skulle være omhyggelige med at rense lampen, for den slags lamper kunne godt eksplodere, hvis de ikke blev rensede.

Det gav naturligvis retten anledning til at spørge, om han nu havde holdt lampen ren. Til det forklarede Valdemar, at han skam gjorde lampen ren hver eneste dag, og også havde gjort det den dag, da båden brændte.

Ilden opstod sidst på eftermiddag om onsdagen, da de netop havde hevet det første træk hjem. Jens Peter var stadig i jollen, de andre var på dækket og i færd med at rense voddene og klare op. Harald var den, der først fik øje på ilden, som slog op af begge luger. Det fik Jens Peter til straks at springe op på dækket, og hive en pøse vand ned i maskinrummet. Det hjalp nu ikke noget, og syntes bare at sprede ilden. Så greb Jens Peter en økse for at slå hul på dækket, så de kunne få vand ned

langs klædningen. Men han slog så hårdt med øksen, at økseskaftet knækkede, så det måtte opgives. Herefter fortsatte Jens Peter og Valdemar med at pøse vand ned af forlugen. Det var tydeligt at situationen var farlig, så Niels Kristian gik ned i jollen for at gøre den klar, mens Harald gik ned i lukafet for at hente deres tøj og kompasset.

Mens Jens Peter havde slået en pøs vand ned af forlugen, fik han lejlighed til at kigge ned i maskinrummet, og så da, at petroleumstanken var væltet. Tanken var fremstillet af zink, som kunne være smeltet. Dermed kom der petroleum overalt, og flammerne stod højt op af agterlugen. Situationen var nu ganske kritisk, og de blev enige om at smide vodden og tovene overbord og håbede så på, at de ville kunne finde grejerne igen for derved i det mindste at redde noget. Da de havde gjort det, kunne de se, at ilden havde brændt hul i skroget lige i vandlinjen, så nu strømmede vandet ind. Nu havde de ikke andre muligheder end at gå i jollen, og tage det med sig, som de kunne nå at bjærge og havde plads til. Der var nu også brændt hul i skandækket, så de var nødt til at støde fra. Tre – fire minutter efter at de havde stødt fra, sank "Petra". Det gik meget hurtigt, den sank med agterenden først. Det var næsten som "Petra" faldt ned.

Nu var der ikke andet at gøre end at ro mod land. De valgte da at ro hele den lange vej tilbage til havnen i Vesterø, hvor de ankom klokken halv et natten til torsdag, efter at have roet i omtrent seks timer. Heldigvis havde vejret været temmeligt godt hele dagen og aftenen.

Sørettens konklusion blev, at branden måtte være foranlediget af en af de to tændte lamper i maskinrummet, og med størst sandsynlighed af den blæselampe, der blev anvendt til at holde motoren varm.

"Petra" var bestemt ikke den eneste kutter, der brød i brand i denne type motorers barndom. Det var slet ikke ualmindeligt. En del af forklaringen på dette har givetvis været uvidenhed, samt ikke mindst manglende erfaring med hensyn til at håndtere og vedligeholde den nye teknik i disse maskiner.

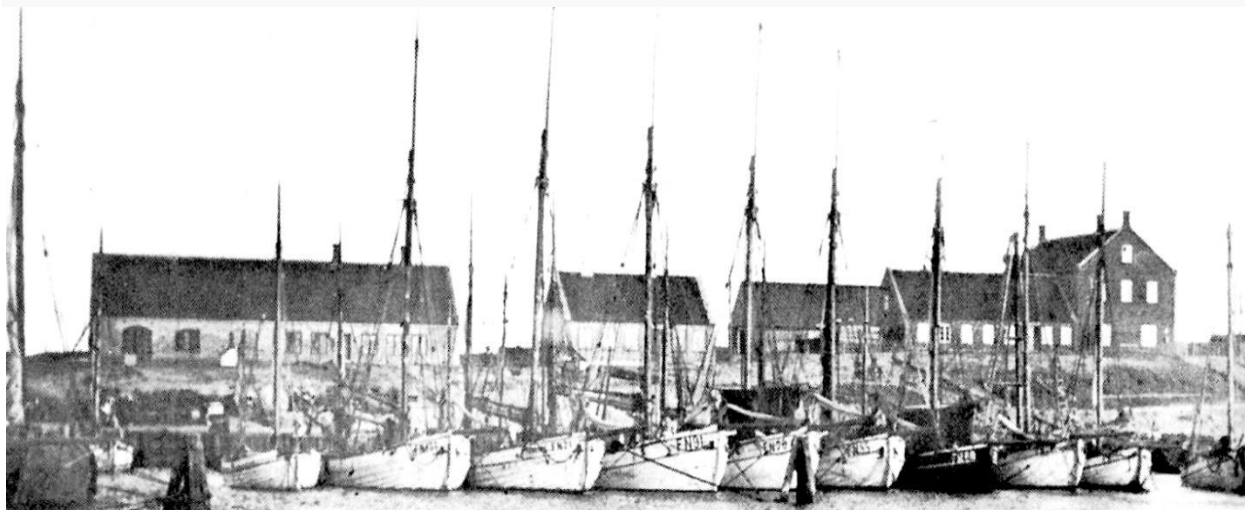
Hvor stort et tab Jens Peter og Valdemar led ved "Petras" brand og forlis er ikke klart, men kutteren var forsikret for 2900 kr., og hvis det var lykkedes at få fat i fiskegrejet igen, har tabet sikkert været overkommeligt.

Frederikshavns Fiskeskipperskole

I 1890'erne og mange år frem var Frederikshavn omdrejningspunktet for udviklingen i havfiskeriet i Danmark. Det var i Frederikshavn, tingene skete i fiskeriet i de år. I 1898 havde byen da også fået en fiskeskipperskole. Der var nu ikke så stor søgning til skolen i de første år, men på holdet i 1900/1901 var der hele tre læsøboere ud af de tolv, der bestod fiskeskipperprøven. Det var de to brødre, Jens Peter Nielsen og Peter Valdemar Nielsen, samt Riis Jensen. De fulgte vinterkurset og Jens Peter og Valdemar havde indlogeret sig hos gæstgiver Lindholms i Lodsgade. Så ganske ruineret af "Petras" forlis kan de ikke være blevet. Jens Peter og Valdemar – og Riis Jensen - må være nogle af de allerførste læsøboere, der har taget en egentlig fiskeskipperuddannelse. De to nielsenbrødre endda med fine karakterer: Jens Peter klarede sig bedst af de tre øboere med 39 point ud af 42 mulige, mens Valdemar måtte nøjes med 38 point. Det rakte til en 4 plads henholdsvis en femteplads på holdet. Riis Jensen fik niendepladsen med 34 point.

FN 50 "Pernille"

Hændelsen med "Petra" havde bestemt ikke taget modet fra dem, og vel hjemme på Læsø igen efter kursusopholdet i Frederikshavn må de have gået og spekuleret på, om de kunne finde en passende kutter, som de ville kunne overtage. Læsøkutteren FN 50 "Pernille" havde været til salg igennem noget tid, og var endt på tvangsauktion i foråret 1901, da Valdemar og Jens Peter var tilbage på Læsø. "Pernille" var ikke stor, kun en smule større end "Petra"

Fiskekuttere i Læsø havn. Tallet FN 85 på kutter nummer fem fra højre ses tydeligt. Det er "Karoline", som brændte i 1907. Billedet må derfor være før 1907. Før havneudvidelsen i 1907 kunne der opstå trængsel i havnebassinet, hvilket måske kan fornemmes på billedet. Der er en sortmalet kutter ved siden af "Karoline". Med lidt god vilje kan det se ud som om, dens nummer er FN 50. I så fald skal den sorte kutter være "Pernille". Bemærk også havnens pakhus oppe på bakken til venstre. Senere blev Sømandshjemmet bygget på stedet.

Foto: Læsø Museum

Hvad der så skete med "Pernille" er ikke helt klart, men det er ikke usandsynligt, at det var deres fætter, Stoffer Jerup (Niels Christoffer Pedersen), der købte "Pernille" på tvangsauktionen. Ifølge Fiskeriårbogen, står Stoffer som ejer af "Pernille" i 1902, som i praksis betyder 1901, da Fiskeriårbogens oplysninger tidligere godt kunne være noget forsinkede. Muligvis har Valdemar og Jens Peter fisket med "Pernille" nogle måneder, inden de overtog den i november 1901. Samme dag fik de udstedt en obligation til Stoffer på 700 kroner, som skulle dække restkøbesummen. Det tyder på, at de har haft lidt penge at gøre godt med. Obligationen skulle være helt udbetalt til december termin 1905. Der kan have været andre personer inde over som medejere, således som det var tilfældet med "Petra". Under alle omstændigheder var det Jens Peter, der var skipper ombord, altså samme arrangement som tidligere på "Petra", selvom man måske kan synes, at det havde været mere naturligt, at det havde været den ældre Valdemar, der var skipper. Det må antages, at de følgende år er gået nogenlunde normalt med vodfiskeri efter rødspætter og om sommeren muligvis med hummertejner efter sorthummere. Fra tid til anden har de været i Frederikshavn med fisk, og "Pernille" betegnes da som kvase, og skipperen som "Nielsen". Det kan også være, at de indimellem har sejlet med levende fisk for deres fætter, Stoffer, som var Læsøs første egentlige fiskeopkøber.

I Fiskeriårbogen er Jens Peter opført som skipper på "Pernille" i fire år, frem til 1905. I 1906 er det Valdemar, der er noteret som skipper. Det følgende år må "Pernille" være blevet afhændet. Hvad der er sket og hvorfor samarbejdet om "Pernille" ophørte, har det ikke været muligt at få opklaret.

"Haabet"

Måske er samarbejdet om "Pernille" i virkeligheden ophørt noget tidligere end man kan få indtryk af i Fiskeriårbøgerne. I hvert fald købte Jens Peter nemlig en jagt, "Haabet", i januar 1905. Det var ikke noget stort skib, bare på 20 bruttoregister tons. Desuden var det et gammelt skib bygget på Thurø helt tilbage i 1825. Til gengæld havde det været billigt: 600 kr. havde Jens Peter givet for det. Men så havde han også måttet ofre yderligere 1200 kr. på at sætte det i forsvarlig sejlklar stand¹). "*Komplet sejlgydigt*" og "*værd det fulde beløb, som det stod ham i.*" forklarede Jens Peter ved det senere søforhør i Skive.

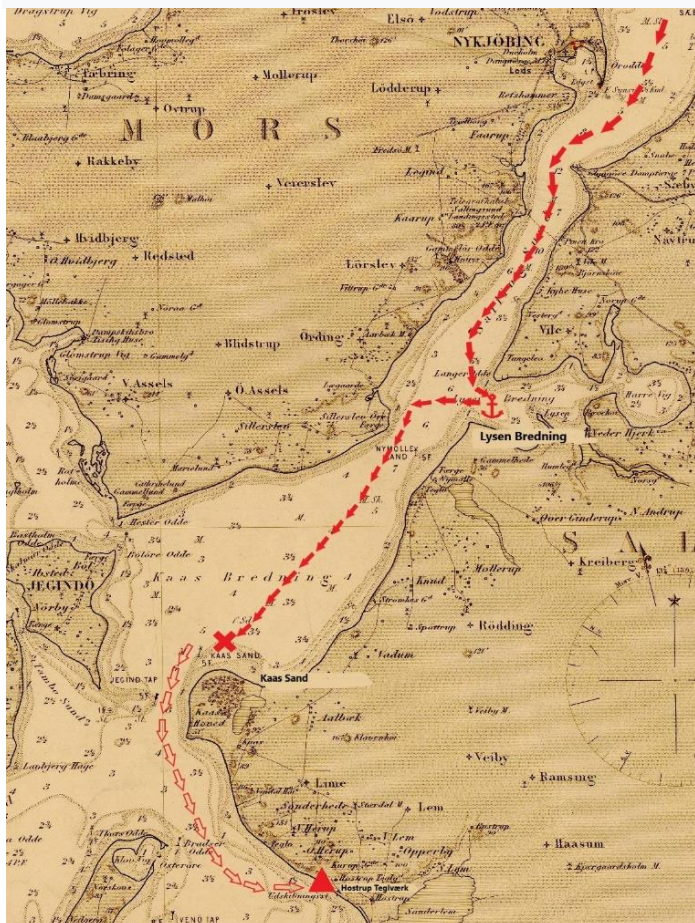
Den beskedne størrelse kan have gjort "Haabet" velegnet til de mange småhavne og ladepladser i de danske farvande. En jagt som "Haabet" var den tids lastbil. Fra avisernes skibslister kan man se, at "Haabet" med "Nielsen" som skipper, har anløbet forskellige danske og svenske havne i 1905 og 1906. Nogle gange med "stykgoods", andre gange "ledig". Nogen guldgrube for Jens Peter har det næppe været, selvom han ikke havde bekostning på en stor besætning. Faktisk var der kun en letmatros foruden ham selv til at sejle "Haabet". I sommeren 1906 var det den 24-årige August Julius Nielsen, der også var fra Vesterø på Læsø. Selv om August Julius hed Nielsen, var han dog ikke i familie med Peter.

Det var torsdag morgen, den 23. august, 1906, at det gik galt. "Haabet" strandede i Limfjorden og totalforliste. Hvor meget erfaring, Jens Peter havde med sejlads i Limfjorden vest for Aalborg, er måske et spørgsmål, men han havde netop i Aalborg købt et helt nyt søkort over Limfjorden. Kortet var stemplet af Søkortarkivet så sent som den 3. juli, 1906. Først på ugen havde de indtaget en last på 300 tønder småkul. Kullene var bestemt for Hostrup Teglværk på den østre side af Venø bugten. Natten mellem onsdagen og torsdagen havde de ligget for anker i Lysen Bredning. Herfra lettede de, da det blev lyst, og styrede vestefter mod Sillerslev Øre, hvorfra de holdt sydvestover, omtrent midt efter Jegingø. Jens Peter havde roret hele tiden, og ved syvtiden var det begyndt at blæse mere og mere med byger. Men det var ikke mere diset, end at Jens Peter mente at kunne se kosten på Kaas Sand på et par kilometers afstand. Han holdt derfor godt klar af kosten. Men altså ikke nok, for ved 8-tiden stødte "Haabet" på grund på 7 fod vand. Der var da et par hundrede meter hen til kosten i syd-sydvestlig retning.

Der var ingen tvivl om, at "Haabet" var blevet skubbet noget mod øst af den stærke strøm. Hertil kommer, som det fremgik af søforhøret i Skive om lørdagen, at kosten med stor sandsynlighed ikke stod på sin rigtige position. Det blev også bekræftet af, at "Haabet" var det sjette skib, der var gået på grund på Kaas Sand i 1906. Det havde dog været muligt at få de øvrige fem skibe flot igen.

Da "Haabet" gik på grund ved ottetiden, var der et par lokale fiskere, der havde set det, og de var straks kommet til stede for at hjælpe. Da vejret klarede et øjeblik og vinden samtidig løjede lidt af, var de alle enige om, at det ville være muligt at få skibet af grunden igen, hvis de fik ankeret ud mod nord og lettede skibet ved at kaste noget af dækslasten overbord. Så de gik alle fire i gang. Men mens de arbejdede hårdt på dette, tog stormen til igen. Hvad værre var, det viste sig, at

"Haabet" tog vand ind. Skibet var utæt og blev mere og mere fyldt med vand. De måtte derfor opgive forsøget på at få "Haabet" fri af grunden. I stedet satte de sig for at redde, hvad der kunne reddes af tøj, kort, kompas og andre ting, som de straks kunne bringe i land.

"Haabets" omtrentlige rute forbi Nykøbing på vej ned til Hostrup Teglværk med 300 tønder småkul. Natten til torsdag, den 23. august, 1906, havde de lagt sig for anker inde i Lysen Bredning. Om morgen lettede de ved sekstiden, og holdt vestover mod Sillerslev Øre, og derfra forsøgte Jens Peter så at styre efter Jegingø, men strømmen satte "Haabet" østover. Det blæste desuden kraftigt med byger. Da kosten på Kaas Sand ydermere ikke stod som den skulle, gik de på grund ved ottetiden torsdag morgen, den 23. august 1906. Det var det sjette skib, der strandede på Kaas Sand det år. I modsætningen til de fem foregående strandinger, lykkedes det ikke at få "Haabet" fri af grunden igen. Hostrup Teglværk, hvor der var en landingsbro, er markeret ved trekanten nederst på kortet.

Udsnit af kort fra:

www.historiskekort.dk/søkort. Limfjorden vest for Aalborg 1896-1946, Søkartarkivet 1896.

Ved søforhøret på Skive rådhus, lørdag den 25. august, ville dommeren også vide, om der havde været alkohol involveret. Her kunne Jens Peter forklare, at både hans medhjælper og han selv var meget moderate, hvad angik alkohol. Da de sejlede fra Aalborg, havde de to flasker brændevin ombord og flere dage efter havde de stadig én fuld flaske tilbage, forklarede Jens Peter. Så der blev drukket brændevin ombord på "Haabet", men det var - før der for alvor var noget, der hed spiritusafgifter - almindeligt i de fleste skibe. Hverken Jens Peter eller Julius var påvirket af alkohol, da de stødte på grund.

Vedrørende den strandede jagt "Haabet" forklarede Jens Peter også, at han ikke mente, det kunne betale sig at forsøge at redde hverken skibet eller lasten. I stedet ville han forsøge at få skibet solgt, som det stod på grunden.

Hele affæren var et hårdt slag for Jens Peter Frandsen og hans familie. "Haabet" kom ikke til at leve op til sit navn. Med to forliste både i løbet af bare seks år kunne det nok give anledning til overvejelser om, hvorvidt havet fortsat ville være den rette livsbane.

Strandingsauktion.

Torsdag d. 6. Septbr. d. A.
Efterm. Kl. 2 bortfælges ved Auk-
tion ved Strandingsstedet Jag-
ten „Haabet“ af Læsø, firandet
ud for Hovedgaarden Kaas's
Skov i Salling, eventuelt med Lad-
ning — Smaakul —, maalt til 19.80
Tons Brutto med Mast, staaende Rig-
ning, Rlyverbom og Jagerbom med
staaende Grejer, Storbom og Gæster,
Ankerpæl og Spil ved Masten, et ud-
lagt Anker med Ketting, Rahytsruf
og Luger, Reserverblokke og Tovværk
m. v.
Stibet er bygget af dansk Eg og Bøg.
Eventuelt fælges endvidere Stibs-
inventar, Sejl og løbende Gods.
By- og Herredskontoret i Skive d.
28. August 1906.
F. Holm.

Announce i Skive Avis, den 30. august, 1906. Auktionen blev holdt, torsdag, den 6. september, altså 14 dage efter at strandingen var sket. Man må tænke sig, at Jens Peter i den periode har været ude ved "Haabet" adskillige gange, og har bragt det i land, som det har været muligt og umagen værd at tage med. I en notits i Skive Avis den 9. september, 1906, fremgår det, at Jens Peter ikke fik meget ud af auktionen: "Haabet" som det stod på grunden blev solgt for 42 kroner, og ladningen, eller det der var tilbage af den, for 40 kr. Indtægterne fra auktionen har næppe kunne dække omkostningerne ved afholdelsen, opholdet i Salling i perioden og rejsen hjem. Ladningen var ikke Jens Peters problem, og den var i øvrigt forsikret. Men det var "Haabet" ikke. Det var virkelig et meget føleligt tab for ham, og en trist besked at rejse hjem til Læsø med.

Gammelgaard, Familien og Fremtiden

I november 1902 var Jens Peter blevet gift med Anna Caroline Kirstine Christiansen, der også var fra Vesterø. Og et år senere begyndte der at komme børn mere eller mindre regelmæssigt med 2 års mellemrum, hvilket ikke var helt ualmindeligt dengang. Ved folketællingen i 1906 havde den lille familie to drenge. De boede i Jens Peters forældres hus på Gammelgaard i Vesterø. Jens Peters søskende var efterhånden alle flyttet hjemmefra, hvilket bestemt var med til at give plads i huset. Foruden Jens Peters forældre, Ane Marie og Niels Kristian Frandsen, boede også Caroline Kirstines lillesøster, Marie Christiansen, i huset. Det blev så i alt til syv personer.

Alt i alt var begyndelsen af det 20. århundrede dramatisk for den lille familie:

- I august 1900 var Jens Peters bror, Niels Carl, faldet over bord fra det skib, han var forhyret på og var druknet i Atlanterhavet ikke ret langt fra New York. Niels Carl var året før blevet gift i Antwerpen. En måned før han faldt overbord, var han blevet far til en lille pige.
- I oktober 1900 var "Petra" brændt på nordøstre side af Læsø, og det var i sidste øjeblik, de havde reddet sig i jollen.
- I marts 1906 døde Jens Peters far, Niels Kristian Frandsen, 69 år gammel.
- I april 1906 døde Jens Peters svoger, der også var sømand, i havnen i Liepaja i Letland, efter at han var faldet ned i lastrummet på det skib, han arbejdede på. Jens Peters søster Kirstine Christiane stod således alene med fem små børn.
- I juli 1906 døde Jens Peters yngste søn, Rikard, af lungebetændelse. Han var kun 8 måneder gammel.
- Også i juli 1906 overtog Jens Peter sit barndomshjem efter sin mor. Huset var opført af Jens Peters far i 1872 ved hjælp af et lån fra Læsø kommune på 70 rigsdaler²⁾. Det blev bygget på en lille, lejet grund, der tilhørte Gammelgaard. I 1886 købte Niels Kristian Frandsen så grunden, som huset stod på, samt cirka 2,5 tønder land umiddelbart øst for det. Pengene fik han ved at låne 100 kroner af bestyreren af Læsø fattighus. På det sted voksede Ane Marie og Niels Kristians 8 børn og plejesønnen, Thomas Christian Bertel, der var et barnebarn, op. Børnene havde den fordel, at skolen ikke var langt væk, og det var kirken heller ikke. Gammelgaard lå stort set midt imellem de to steder. Jens Peter overtog huset efter sin mor ved at overtage den gæld, der var i huset og en smule gæld, som Ane

Marie havde derudover, i alt 370 kr. Derudover skulle Jens Peter - som det var sædvane - lave en aftægtskontrakt med sin mor på en sådan måde, at han garanterede sin mor mad, forsørgelse og husly resten af hendes liv. Det var en enkel og beskeden kontrakt med kun få linjer.

- I august 1906 ramte katastrofen, da "Haabet" sank, og dermed mistede Jens Peter hele sin opsparing og dermed de midler, han havde investeret i at kunne forsørge sin familie. Håbet sank bogstaveligt talt.

Amerika

Det er naturligt, hvis denne række af ulykker havde givet anledning til tanker om fremtiden, og om det virkelig kunne betale sig at satse på et sømandsliv. Men der var ikke så mange andre muligheder, når man nu boede på Læsø.

Og alligevel: Der var Amerika! – For de fleste i det gamle land var "Amerika" det samme som USA. Fire af Jens Peters ældre søskende var emigreret til Amerika for flere år siden. I april 1902 var Jens Peters nevø, Thomas Christian Bertel Nielsen (Christian), også rejst til Amerika. Christian var 5 år yngre end Jens Peter, og de var vokset op sammen på Gammelgaard, hvor Christian hele sit liv var blevet passet af sine bedsteforældre. Muligheden for at emigrere og rejse væk fra Læsø må have spillet en stor rolle i hele familiens overvejelser om fremtiden. Der har helt sikkert været breve fra Amerika, som har understøttet disse overvejelser og gjort dem mere relevante og realistiske.

Men foreløbig skulle der skaffes indtægter og kontanter til familien på Gammelgaard. I en periode var Jens Peter skipper på båden "John William". Det var en kutter af nogenlunde samme størrelse som "Petra", og ligeledes med fire mand ombord. "John William" var ejet af en anden af Jens Peters fætre, Carl Jerup. Der blev fisket med almindeligt snurrevod. Og i hornfiskesæsonen om foråret blev der sejlet hornfisk fra fiskepladserne syd for Læsø til Frederikshavn. I 1908 og 1909 var Jens Peter matros på fyrskibet "Læsø Trindel". En stilling på et fyrskib var eftertragtet af mange. Det betød en fast indkomst, ordnede forhold og mulighed for – med sædvanlig nøjsomhed – at forsørge en familie hjemme på øen. Og "Læsø Trindel" var ikke langt væk. I klart vejr, stående på taget eller i masterne, har man måske kunnet se øen fra skibet. Det var herude, Jens Peter fik besked om, at hans lille datter var død i marts 1909. Det vides ikke, om han kom hjem til begravelsen, men helt umuligt kan det næppe have været. Måske har livet på fyrskibet trods alt været for ensformigt for Jens Peter. Det havde i hvert fald givet ham god tid til at overveje andre muligheder. Det kan have været på fyrskibet "Læsø Trindel", at han tog beslutningen om at rejse fra Læsø.

I 1906 havde Caroline Kirstine og Jens Peter mistet drengen Rikard. Året efter kom en ny lille dreng til verden, som blev døbt Peter Rikard. I 1908 blev Martha Juline så født. Men Martha Juline døde allerede i marts 1909, mens Jens Peter var på fyrskibet. Dødsårsagen blev, som for Rikard i sin tid, opført som lungebetændelse. I 1909 havde den nu 29-årige Caroline Kirstine født fire børn, hvoraf to drenge var i live: Niels Carl Georg (George) født i 1903 og Peter Rikard (Richard) født i 1907. Om Martha Julines død havde nogen indflydelse på beslutningen om at emigrere vides ikke. Men der skete andre ting, som med stor sandsynlighed har spillet en rolle, og som vidner om den opbrudsstemning, der må have eksisteret i familien.

Jens Peters søster, Kirstine Christiane, var blevet enke og alene med fem små børn i 1906. Fremtidsudsigterne på Læsø for hende og hendes fem børn var ikke lyse. På dette tidspunkt havde hun to brødre og en søster bosat i Californien, desuden en søster og en nevø, der boede i Missouri.

Den ældste søster, Johanne Marie, var rejst til USA mange år tidligere og var blevet gift i Bakersfield i Californien. Og Johanne Marie og hendes mand, Hans Madsen, havde klaret sig godt. Den anden storesøster Caroline Amalia, havde allerede i mange år boet i Kansas City i Missouri. En storebror, Frederik Anthon, var havnet i Californien, hvor han i 1904 var blevet gift, og han og hans kone havde også slået sig ned i Bakersfield. Deres ældste bror, Jens Christian, havde endnu tidligere slået sig ned i udkanten af San Diego, ligeledes i Californien. Også Jens Christian havde klaret sig rigtigt godt. Breve må have gået frem og tilbage, sikkert især mellem søstrene. I løbet af 1908 må beslutningen være blevet truffet: Kirstine Christiane solgte sin ejendom, som lå i udkanten af Svinehaven³⁾ til sin fætter Christian Marinus Vistrup, og rejste i april 1909 med sine fem børn til Amerika. Helt alene med sine fem børn rejste hun nu ikke. Hun havde også taget sin gamle mor, Ane Marie Frandsen, som nu var 73 år, med sig. De to kvinder og fem børn havde sat kursen mod Bakersfield i Californien.

Det var faktisk Jens Peter - i kraft af den aftægtsaftale, han havde lavet med sin mor, da han overtog huset i 1906 - der havde pligten til at forsørge sin mor, Ane Marie. Af Jens Peters otte søskende, heriblandt Christian Nielsen, var der nu kun Valdemar tilbage på Læsø. Der var virkelig intet eller nogen, der holdt Jens Peter tilbage fra at emigrere til USA.

Tilsyneladende havde Caroline Kirstine og Jens Peter lavet en aftale om, at Jens Peter skulle drage afsted alene, finde et arbejde, etablere sig, og så kunne Caroline Kirstine følge efter med børnene, når tingene var på plads. Der var bare et lille problem: Caroline Kirstine var gravid igen, så Peter måtte love ikke at rejse, før barnet var født.

Martha Juline/Julia Frandsen (1910 -1995), fotograferet 1942. Hun var den sidste af Frandsenslægten, som blev født på Læsø, og hun var også den sidste og yngste, der udvandrede. Hun var kun 16 måneder gammel, da hendes mor i 1911 rejste med hende og hendes to brødre over til Jens Peter i Monett, Missouri. Omkring 1990 talte hun om sine forældre og deres emigration til Amerika. Hun gjorde dette med sit barnebarn, Heather Watson, som heldigvis optog historien på bånd og senere fik den skrevet ned. Teksten og billederne af Christina, Jens Peter og Martha er meget venligt stillet til rådighed af Marthas søn og Heathers far, Kenneth Watson, North Carolina, USA.

Foto: Ken Watson

Martha Juline Frandsen (Martha) blev født den 18. marts 1910. En måned senere, den 17. april, blev hun døbt i Vesterø kirke. Men Jens Peter var ikke med til barnedåben. Han var rejst ti dage efter fødslen. Da var Caroline Kirstine lige stået op fra barselssengen og kunne derfor følge ham til havnen i Vesterø for at sige farvel.

Fredag, den 1. april, sejlede han med "Oscar II" fra København, og ankom til New York om onsdagen, den 13. Som bekendt i USA havde Jens Peter noteret sin svoger, Bertel Thomsen, i Kansas City, Missouri. Bertel Thomsen var far til Christian Nielsen, som var det plejebarn, Jens Peter var vokset op med på Gammelgaard. Naturligvis kendte Jens Peter Christian langt bedre end sin svoger, Bertel, som han muligvis aldrig havde mødt eller måske kun én gang som barn. Da Christian rejste til Amerika i 1902, havde han også opgivet Bertel Thomsen som sin kontakt i USA. Christian, som blev kaldt Chris i Amerika, havde arbejdet i nogle år i Kansas City, Missouri, men var senere flyttet til Monett, omkring 275 kilometer sydøst for Kansas City. Jens Peter og Christian havde et ret tæt forhold på trods af de fem års aldersforskel. De var trods alt vokset op sammen på Gammelgaard på Læsø, og det var først og fremmest Christian, der havde opfordret Jens Peter til at komme over.

Monett⁴⁾ og rejsen

Mens familien holdt barnedåb for den nyfødte, Martha, hjemme på Læsø, var Jens Peter, som i USA kom til at hedde Pete Frandson, på vej til Kansas City, Missouri. Jens Peters søster Caroline Amalia, som var gift med Bertel Thomsen (Bert Thompson), boede dér. Det var samme sted, som Christian Nielsen (Chris Nelson) var rejst til i 1902. Som nævnt var Chris Berts og Amalias ældste søn, men han var vokset op på Gammelgaard i Vesterø sammen med Jens Peter. Både Bert og Chris arbejdede for The Saint Louis - San Francisco Railroad, kaldet Frisco Railroad. Bert gjorde jernbanevognene rene og blev senere leder af selskabets rengøringsafdeling i Kansas City.

Chris arbejdede derimod som værkfører på virksomhedens værksteder i Monett, som er en mindre by ca. 275 kilometer sydøst for Kansas City, men byen var dengang et vigtigt jernbaneknudepunkt. Der var arbejde for Jens Peter at få på værkstederne i Monett. Da Jens Peter forlod Danmark på skibet "Oscar II" havde han kaldt sig tømrer, og dermed hverken sømand eller landmand. Måske var det også et udtryk for, at Peter virkelig ønskede at lægge sømandslivet bag sig. Men det var nu ganske almindeligt, at søfolk på Læsø også kunne mestre et håndværk. Under alle omstændigheder var der brug for en tømrer på jernbanens værksteder. Chris havde lovet, at der ville være arbejde til ham, når han kom. Så kunne Jens Peter prøve det, lære sproget og se, om det overhovedet var noget for ham.

Det hele var nyt for Jens Peter, men det gik tilsyneladende rigtig godt. Havet, som gennem hele Jens Peters liv indtil nu på godt og ondt havde været en del af hans levevilkår, lå næsten 1000 kilometer væk. Monett var ikke et sted, hvor danskere slog sig ned. Det ser ikke ud til, at hverken havet eller landsmænd var noget, som Jens Peter savnede. Men det, der manglede, var Caroline Kirstine (Christina, som hun kom til at hedde i Amerika) og børnene, så Jens Peter havde travlt med at etablere sig og sørge for, at de kunne komme over. Dette skete så kun lidt mere end et år efter, at han selv var ankommet til Monett.

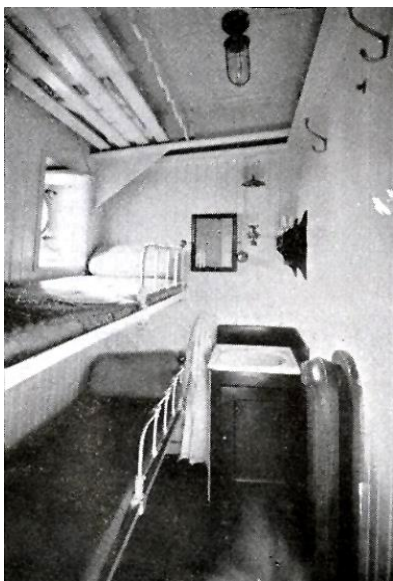
Jens Peter havde endda sørget for en rejseledsager til Christina. Det var Olga Larsen, der var 23 år. Olga var et godt bekendtskab af familien. Hun var datter af Jens Peters svoger, Anton Larsen, som døde i april 1906 ved at falde ned i lastrummet på et skib. I 1895 var Anton Larsen blevet gift med Jens Peters søster, Kirstine Christiane, der i 1909 rejste til Californien med sine fem børn, og sin gamle mor, Ane Marie. Anton havde dog været gift før, men hans første kone var død

i 1892. Så Olga havde mistet sin mor i 1892 og sin far i 1906. Olga voksede op i huset ved Svinehaven med sin nye familie. Jens Peter havde også betalt for Olgas billet, og i hendes indrejsepapirer står Jens Peter Frandsen som Olgas onkel.

"S/S Oscar II" af København blev bygget i Skotland i 1902 til Skandinavien-Amerika Linjen. Det var et meget moderne skib for sin tid. Der var telegraf ombord, elektrisk lys, ordentlige og moderne bade- og toiletfaciliteter. Der var plads til 1170 passagerer, hvoraf 900 var på tredje klasse. Der var tredjeklasses kahytter, kaldet "state-rooms", til 2, 4 eller 6 personer, så familierne havde mulighed for at bo sammen. Skibet var stort, 10.000 bruttotons og 158 meter langt. Skibete må have gjort et stort indtryk på Christina, Olga og børnene. Alene det elektriske lys alene må have været fantastisk. Hjemme på Gammelgaard kom det elektriske lys først årtier senere. Farvet postkort. Museet for Søfart, Helsingør www.billedarkiv.mfs.dk

Christina må have sat pris på at have Olga til at hjælpe med at passe børnene undervejs: George på 7, Richard på 4 og Martha på 16 måneder. Olga rejste videre til Californien, hvor hun blev gift med Christinas yngre bror, Lars Peter Christiansen, der boede i Napa. Det var ikke tilfældigt. Olga og Lars Peter havde kendt hinanden hjemme på Læsø.

Kahyt med to køjer på tredje klasse på "Oscar II". Under overfarten havde den lille læsøgruppe to kahytter, som blev kaldt "staterooms" på skibene. Der var alt, hvad de havde brug for: Køjer, sengelinned, vask og håndklæder, sæbe og vand. Der var sandsynligvis også et lille køje-arrangement eller en vugge til den 16 måneder gamle Martha. Der blev sørget for, at der var vand, som må have været opbevaret i en kande under vasken. Måltider var inkluderet i billetprisen og blev indtaget i tredje classes spisesalon, men selv her var der uniformerede tjenere til at servere og sikre rene duge, service og bestik. Ifølge rederiets brochurer skulle menuen have været skandinavisk og både varieret og rigelig. Christina, Olga og børnene havde en ret bekvem overfart med "Oscar II". De må have oplevet omstændighederne ombord som tæt på at være luksus, sammenlignet med hvad de kom fra, - alene lampen i loftet var helt uvant! Pladsen var dog begrænset, og der var en frygtelig masse mennesker. Men det faktum, at de havde deres egne kahytter, gjorde tingene tålelige. Billede fra www.norwayheritage.no

Det havde været svært for Christina at afvikle det hele derhjemme og sige farvel til alt det, hun kendte, og ikke mindst til familie og venner. Men Jens Peter havde arrangeret turen og arrangeret så meget, som han kunne fra Monett, så deres rejse kunne ske uden problemer, og Christina have så lidt som muligt at bekymre sig om. Det hele gik godt, drengene havde været lidt søsyge, men da de havde haft fine kahytter, havde det ikke været så slemt. Formaliteterne på Ellis Island gik også helt glat, og den lille gruppe kom igennem og ind i USA uden problemer.

Monett jernbanestation

Hele turen havde været godt planlagt, og alt var gået fint. Der var også planlagt god tid undervejs til at skifte tog, som var nødvendigt i Saint Louis. Derfra kunne Christina og børnene fortsætte og ankomme til den lille banegård i Monett sidst på eftermiddagen. Så ville Jens Peter have taget fri fra arbejde, og han havde så alt arrangeret til modtagelse af sin kone og børn. Christina og børnene kunne ikke tale det mindste engelsk, men venlige mennesker havde hjulpet dem i Saint Louis med at finde et tidligere tog, så de undgik at vente så lang tid på banegården der. De kom godt ombord på toget og ankom til Monett, hvor de stod af, da det standsede ved stationen. Men de var jo kommet meget tidligere end det, Jens Peter havde planlagt for dem. Så da Christina og børnene kom til Monett og var blevet hjulpet af toget og ind på stationen, var der ingen Jens Peter til at byde dem velkommen. De forstod ikke noget af sproget, og folk forstod ikke, hvad Christina sagde. Det var midt i august, og det var også brændende varmt i Monett den dag. Christina og børnene var klædt på efter Læsø-forhold og til rejsen over Atlanterhavet.

Gammelt postkort, der viser Monett Station. Stationen er bygningen til venstre. Det var her Christina og hendes børn spændt sad og ventede på, at Jens Peter skulle dukke op en brændende varm augustdag i 1911. Den toetagers bygning ved siden af stationen er Harvey's Hotel. Harvey's havde restauranter og hoteller mange steder langs Frisco-jernbanerne.

Billede fra: www.frisco.org => Frisco Archives => Postkort

Det var en ubehagelig situation, og Christina, der skulle tage sig af sine tre børn og passe på deres få ejendele, var meget nervøs ved det hele. Der sad den lille gruppe i venteværelset og så frygtsom ud. Folk kom og gik, nogle håndværkere stoppede op og tænkte: "Der er noget galt her. Vi har en familie med børn fra et andet land, som ikke kan engelsk." Endelig kom der en mand, som var en

god ven og bekendt af Jens Peter, og som vidste, at hans kone og børn var på vej. Han så Christina og børnene og tænkte "Det må være Jens Peters familie, men de skulle jo ikke komme før sidst på dagen". Christina og drengene var nærmest skrækslagne. Lille Martha skreg og de var alle ved at smelte i varmen med alt det uldne tøj, de havde på. Nu var det heldigt, at det var jernbanen, Jens Peter arbejdede ved, så hans arbejdsplads var ikke så langt væk. Jens Peters bekendte fik fat i ham og forklarede ham, at hans kone og børn var ovre på stationen. Han troede ikke rigtig på det i starten, da de først skulle komme sidst på eftermiddagen. Men så gik det op for ham, at det kunne være sandt, og han kastede, hvad han havde i hænderne, og løb over til stationshuset. Her blev familien genforenet efter 16 måneders adskillelse.

Stueuret

Jens Peter havde bedt Christina om at skille sig af med alt hvad, de ejede, før hun rejste. Hun skulle kun medbringe, hvad der var nødvendigt for hende selv og børnene til selve rejsen. Det var nødvendigt, dels for ikke at have for meget at slæbe rundt på, men især for ikke at blive stoppet eller have problemer i tolden. Det havde virkelig været svært for Christina. Der var mange ting,

Christina og Peters stueur. Peter havde bedt Christina om kun at medbringe det mest nødvendige til rejsen. Men hun kunne ikke skille sig af med det ur, som deres venner havde skillinget sammen til i bryllupsgave til hende og Peter. Så hun pakkede uret ind i en dyne og fik det slæbt med sig hele vejen til Monett, uden at det tog skade. I Monett gik uret med samme rolige tikken, og dets timeslag lød præcis, som det havde gjort på Læsø. Lyden mindede Christina om gamle dage. Bare ved at lukke øjnene og lytte til uret kunne hun bringe sig tilbage til den gamle stue, huset og øen, de var rejst fra. For Christina var uret et lille stykke Læsø, som hun havde taget med til Amerika. På et tidspunkt knækkede en fjeder i uret, og hun fik det repareret. Men det satte Christina i et dilemma, for der måtte en ny fjeder til. Men uret var det eneste stykke Læsø, som Christina i virkeligheden havde, så hun var ikke glad for eventuelle ændringer. Urmageren foreslog så, at han kunne afkorte fjederen, så ville der ikke være brug for en ny. Det blev resultatet, men det kom virkelig også med en pris: Timeslagene kom til at lyde anderledes, og desværre ikke helt med samme blide klang som hjemme på Læsø. Uret eksisterer stadig og kan stadig gå. Foto: Ken Watson

hun havde svært ved at skille sig af med. Noget blev givet væk til venner og familie. Kun tøjet og det mest nødvendige blev medbragt sammen med en dyne og fire puder. Men så var der jo stueuret! Det havde Christina og Jens Peter fået tilbage i 1902 af deres venner, som var gået sammen om at købe det som en bryllupsgave til dem. Christina kunne ikke skille sig af med uret! Uret – bryllupsgaven - måtte med til Amerika.

Det blev pakket inde i dynen og puderne og gjorde turen til Monett i fin form. "Hvordan i alverden..." udbrød Peter, da han så det. Og Christina måtte forklare, at hun ikke havde kunnet skille sig af med uret. Jens Peter hængte det op på en af væggene i huset i Monett. Det

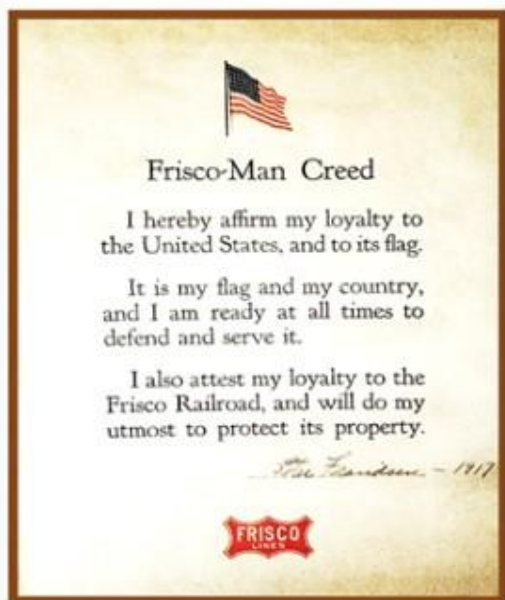
fungerede fint og tilpassede sig amerikansk tid uden problemer. Uret var et af familiens meget få fysiske minder fra Læsø, og det var et rigtig vigtigt minde for Christina.

Frisco railways og friscomandens erklæring

Selskabets egentlige navn var "St. Louis–San Francisco Railways", men det blev kaldt "Frisco Railways" eller bare "Frisco". Det var et stort jernbaneselskab med hovedkvarter i Springfield, Missouri. Springfield er lige godt 70 km øst for Monett. På trods af navnet havde virksomheden ingen linje til Californien. Den havde to hovedlinjer, der begge gik gennem Springfield: Southwest Line: St. Louis (Missouri) – Texas samt den sydøstlige linje: Kansas City (Missouri) – Alabama. Hertil kommer en lang række sidelinjer og lokallinjer.

Linjen til Texas gik gennem Monett, og blev her krydset af lokale linjer, og gjorde dermed Monett til et jernbaneknudepunkt

Linjen Kansas – Alabama gik også gennem byen Memphis i Tennessee, hvor den danske digter og forfatter, Johannes V. Jensen, i 1903 skrev sit – i Danmark – berømte digt "På Memphis Station". Det var med stor sandsynlighed Frisco Railways' lokomotiver, der inspirerede Johannes V. Jensen, og som - efter lang ventetid og mange overvejelser - bragte digtets fortæller videre ud i verden, selvom han også kunne være blevet og have slået sig ned som borger i Memphis. I direkte modsætning til Jens Peter Frandsen, der i 1911 slog sig ned og etablerede sig med kone og børn og et hus i Monett og blev der resten af livet. Men det, Jens Peter havde tilfælles med Johannes V. Jensen, var begejstringen for maskinerne, moderne teknologi og de fordele, teknologien kunne give.

I dokumentet "Frisco-Man Creed" erklærer Jens Peter sin loyalitet over for sit nye hjemland, USA, såvel som til sin arbejdsplads, Frisco Railroad. Erklæringen blev underskrevet under Første Verdenskrig i 1917, da Jens Peter og hans familie blev amerikanske statsborgere. "Frisco-Man Creed" var ikke et officielt papir, men snarere et personligt dokument, der fortalte, hvad Jens Peter mente var rigtigt. Det var så vigtigt for ham, at han fik dokumentet indrammet og hængt på væggen i sit hjem. Så kunne husets gæster også vide, hvad det var for en mand, de besøgte.

Loyalitetserklæringer som denne var ikke almindelige under første verdenskrig, på trods af præsident Woodrow Wilsons forsøg på at lovgive om det, men virksomheder som Frisco Railways kunne lave deres egne. Senere, under anden verdenskrig, blev sådanne loyalitetserklæringer obligatoriske mange steder.

Foto: Ken Watson

Og Frisco var en stor og moderne virksomhed, før bilerne for alvor erobrede persontransporten og store dele af godstransporten. Selvom det ikke var det største jernbaneselskab i USA, havde det på sit højeste mere end 17.000 medarbejdere. Virksomheden havde sit eget hospital for sine ansatte i St. Louis og udgav flere gange om året et medarbejderblad med information om virksomheden, de lokale stationer, depoter og medarbejderne.

Det opfordrede også virksomhedens ansatte til at huske at skrive hilsner til de kolleger, som lå syge på hospitalet i Saint Louis. Det var alt sammen med til at skabe det, man kunne kalde "korpssånd", og som skabte medarbejderloyalitet og gjorde mange stolte over at arbejde for Frisco Railways.

Det var en ny og meget anderledes verden, Jens Peter Frandsen var trådt ind i, og det havde også givet ham større tryghed i livet og mulighed for en højere levestandard, end han og hans familie nogensinde ville have kunnet opnå på Læsø. Jens Peter var stolt over at være blevet en del af det. Det kan være denne følelse, der fik ham til at underskrive den lidt usædvanlige erklæring: "Frisco-Man Creed".

Det er nok tvivlsomt om Jens Peter's personlighed ændrede sig ved at bosætte sig i Monett. Måske tog den en lidt anden retning: Han var en af de første i Monett, der ejede en bil, og på det tidspunkt havde han allerede telefon. Og få år senere kom der også et radioapparat i hjemmet. Jens Peter var på forkant med alle de teknologiske nyskabelser på den tid. Denne evne til at tilpasse sig ny teknologi var naturligvis også nyttig i hans daglige arbejdsliv. I 1917 var familien blevet amerikanske statsborgere, og i omkring 35 år arbejdede Jens Peter ved Frisco Railroad i Monett.

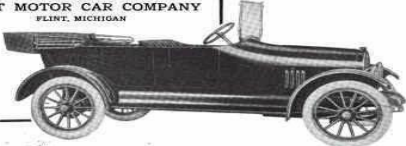
The New DORT

Five Passenger Touring \$680

Two Passenger Roadster \$495

Backed by 28 Years of Successful Vehicle Manufacturing Experience

DORT MOTOR CAR COMPANY
FLINT, MICHIGAN

Simplicity, Accessibility, Durability, Power, Speed, Light Weight, Superior Hill Climbing Ability, Wonderful Cooling Qualities of Motor, Flexibility of Motor, Perfect Spring Suspension, Deep Upholstery, Ample Leg Room, Elegant Streamline Body Styles, Completeness in Every Detail—these are but a few of the many Qualities that make the "DORT" stand out so prominently in its class.

The "DORT" embodies all of the desirable features of the largest and high-priced cars minus the two undesirable ones—large initial investment and high cost of upkeep.

The "DORT" Roadster was designed and built to carry an anticipated two-passenger load. In design and construction of chassis, it is similar to the Touring car. The same high grade of materials are used. It differs from the Touring car in that it has a steering wheel, hood, motor, light, mud-springs, a little lighter axle and half-inch narrower tires.

In both models, every ounce of power is transmitted to the rear wheels through gears and shafts of nickel steel.

DORT cars open up to dealers a new class of prospects—those who want a real automobile at a low price. Write for agency particulars.

Jens Peter' første bil var en Dort Touring, som ses på billedet. Efter annoncen havde bilen plads til 5 passagerer og kostede i 1921 680 dollars. Dort Motor Car Company, der hørte hjemme i Michigan, eksisterede fra 1915 til 1925. Firmaet var kendt for sine gode og pålidelige biler. Prisen på firmaets biler var i den dyre ende og kunne ikke konkurrere prismæssigt med Henry Fords biler. Billedet og annoncen er fra avisen Monett Times, 1921. Det har ikke kunnet bekræftes, men det kunne godt være Jens Peters bil på billedet. Han købte bilen i sommeren 1921. Det var en stor nok begivenhed til, at avisen fandt det værdt at nævne, at Pete Frandson i Monett havde købt en ny Dort bil.

Foto

Ifølge folketællingerne arbejdede Jens Peter som tømrer og snedker ved jernbanen. Han tog sig også af polstringen, når det var nødvendigt at udbedre sædernes polstring i de berømte Pullmantogvogne, der især var kendte for deres store komfort. Efter de ydre omstændigheder havde familien klaret sig godt. Huset, nr. 406 på Second Street, der var købt den 1. december, 1919, blev ved folketællingen i 1930 ansat til en værdi af 3.000 dollars. Det var formentligt uden at

radioapparatet, som ifølge samme folketælling også fandtes i husstanden, var talt med. Allerede i 1920 havde familien fået telefon. Nummeret var Monett 669.

USA er et stort land, og Kansas City ligger næsten midt i det hele, og Monett ligger ca. 275 kilometer sydøst for Kansas City. Til Bakersfield i Californien, hvor i 1911 to af Jens Peter's søstre, Johanne Marie og Kirstine Christiane, hans bror, Frederik Anthon, og hans gamle mor, Ane Marie, boede, er der mere end 2200 kilometer. Till New York er der næsten 2000 kilometer. Jens Peter, der i sin barndom havde været vant til at se havet hver eneste dag, måtte rejse næsten 1000 kilometer sydpå, hvis han ønskede at se det igen. Det var der imidlertid ikke noget det tydede på, at han gjorde.

I hvert fald én rejse gjorde Jens Peter til Californien. Da var han kommet i halvtredsårsalderen. Jens Peters ældste bror, Jens Christian, havde i 1890-erne slået sig ned i Potrero lidt uden for San Diego i det allersydligste Californien tæt ved grænsen til Mexico. Da Jens Peter blev født i 1877, var Jens Christian for længst taget hjemmefra, så de to brødre havde aldrig truffet hinanden. Jens Christian havde klaret sig godt i Potrero, og i slutningen af 1920-erne rejste Peter med to af sine drenge til Potrero for at møde sin storebror for første gang. Desværre findes der ingen optegnelser eller beretninger fra rejsen og mødet mellem de to brødre.

Kortet er gengivet fra www.commons.wikimedia.org

Tiden i Monett

Christina var kommet over med børnene i august 1911. Det var til at noget varmere klima, end de havde været vant til hjemme. Hjemme og på rejsen over havde de været vant til at være klædt varmt på. Men i Monett i Missouri i august var der varmt, og de måtte lige vænne sig til ikke at have helt så meget tøj på, som de havde været vant til. Men tilsyneladende faldt de hurtigt til, og er vel også blevet hjulpet af Jens Peter's nevø, Chris og hans kone, Mary, der i øvrigt var fra England.

I august 1911 havde Jens Peters mor, Ane Marie, boet i mere end to år hos Jens Peters søster, Johanne Marie, og hendes mand Hans Madsen i Bakersfield. Hun har sikkert været ivrig efter at høre nyt fra Læsø, så Ane Marie kom til Monett til julen 1911. Det er ikke klart, om meningen var, at hun skulle blive i Monett resten af livet. Ifølge aftægtskontrakten fra 1906 var Jens Peter jo strengt taget den, der måtte tage sig af hende.

DIED IN HER CHAIR
Mrs. Marie Frandsen Dies Suddenly of Heart Failure
 Mrs. Marie Frandsen died suddenly at the home of her son Pete Frandsen, 801 Fourth street Thursday evening a little after 6 o'clock, aged 76 years.
 Mrs. Frandsen had been in her usual health and death came suddenly as she sat in a chair sewing. A physician pronounced her death due to heart trouble.
 Mrs. Frandsen came to Monett from California about two months ago. Her native home was in Denmark. She has two sons and two daughters in California. Chris Nelson, of Monett, is her grandson.
 Funeral arrangements will not be made until word is received from relatives in California.

Jens Peter's mor, Ane Marie, døde torsdag aften, den 29. februar, 1912. Hun blev 76 år gammel, og døde uden forudgående sygdom - formentligt ramt af et hjertetilfælde - mens hun sad i sin stol med noget sytøj i Christina og Jens Peters hjem i Monett. Det fremgår af notitsen om hendes død, at hun havde boet i Monett et par måneder. – Mon ikke vi kan antage, at Ane Marie, der jo var rejst til Californien med Kirstine Christiane og hendes fem børn i 1909, har ønsket at besøge sine to yngste drenge, Jens Peter og Chris, i Monett, i julen 1911 og ikke mindst høre Christina fortælle nyt fra Læsø. Det er tvivlsomt, om Ane Marie nogensinde fik lært noget videre engelsk. Hun skulle have været den i familien, der længtes allermest tilbage til Læsø. – Der var jo også en aftægtskontrakt fra 1906, men om den kan have været årsagen til hendes ophold i Monett, er ikke givet. Dødsannonce, blev bragt i Monett Times, fredag, den 1. marts, 1912.

Annoncen stillet til rådighed af Ken Watson.

Imidlertid døde Ane Marie efter blot et par måneders ophold i Monett. Tilværelsen havde ikke altid været let for hende.

Men livet gik videre, og hos familien Frandsen i Monett kom der ny familiemedlemmer til. I 1912 blev Fred født, i 1914 Walter og i 1916 Rosalee. I efteråret 1918 blev Carl født, men han døde som spæd. I 1918 havde den verdensomspændende influenzaepidemi kendt som den spanske syge godt fat i USA. Carl døde af den spanske syge, han var født en måned for tidligt og for svag til at overleve. Også hans mor, Christina, blev ramt af influenzaen.

Christina havde nu født 9 børn, hvoraf de 3 var døde. Eftervirkningerne af Carls fødsel og den spanske syge, gjorde at Christina aldrig rigtigt kom sig igen. I september 1920 måtte Jens Peter avertere i Monett Times efter en pige, der kunne hjælpe Christina i huset og med de mange børn. Året efter i december, måtte Peter igen rykke en annonce i avisen for at få pladsen besat.

Christina og Peters børn:

Født på Læsø:

Niels Karl Georg Frandsen (1903 – 1992)
 Rikard Frandsen (1905 – 1906)
 Peder Rikard Frandsen (1907 – 1960)
 Martha Juline Frandsen (1908 – 1909)
 Martha Juline Frandsen (1910 – 1995)

Født i Monett:

Fred Frandsen (1912 – 1996)
 Walter Frandsen (1914 – 1995)
 Rosalee Frandsen (1916 – 1977)
 Carl Frandsen (1918 – 1918)

Desværre blev Christinas helbred ikke bedre, faktisk blev det dårligere og dårligere. I 1935, i maj måned, døde hun, efter 24 år i USA og efter næsten 33 års ægteskab med Jens Peter. Christina blev 54 år gammel

Anna Caroline Kirstine Christiansen / Christina Frandsen (1881 – 1935). Foto fra omkring 1930. I 1920-erne planlagde Christina og Jens Peter at rejse en tur til Læsø. Christina havde stadig sin søster Marie (1885 – 1965) og sin mor Ane Juline (1845 – 1927) boende i Vesterø. Men rejsen blev hele tiden udskudt i forventning og forhåbning om, at Christinas helbred skulle blive bedre. Desværre gik det den stik modsatte vej, helbredet blev fortsat dårligere. Og rejsen blev aldrig til noget. Christina kom ikke til at gense sin fødeø igen. Men hun skrev jævnligt med Marie, så hun på den måde kunne følge lidt med i det "derhjemme".

Foto: Ken Watson

Dette var nok det hårdeste slag, som Jens Peter havde oplevet indtil da. Han blev boende i huset, og ved folketællingen i 1940 boede han der stadig, men nu alene. Men alligevel kunne skæbnen ikke lade Jens Peter være i fred. Hans næstældste søn, Richard – der var blevet født og døbt Peter Rikard på Læsø – var blevet ramt af Parkinsons syge kort før anden verdenskrig. Til sidst måtte Richard flytte tilbage til sin far for at bo hos ham i huset i Monett. Ifølge folketællingen fra 1950 boede Richard sammen med Jens Peter, men var "ude af stand til at arbejde".

Jens Peter Frandsen / Pete Frandson (1877 – 1955), fotograferet omkring 1930. I 1904 var der kommet en ny navnelov, som gjorde det muligt at ændre sit slægtsnavn. Det var der mange der benyttede sig af, selvom det kostede 4 kroner. Jens Peter ønskede at bevare farens efternavn for fremtiden og tog derfor navnet Frandsen. Og Frandsen er med stor sandsynlighed også det navn, som familien var kendt under på Læsø. - Da Christina døde i 1935 opgav Jens Peter alle planer om at rejse en tur til Læsø, for han ville ikke rejse uden hende. Men hans børn fik ham alligevel overtalt, det hele blev arrangeret, og Jens Peter var klar til at drage afsted. Men så måtte alt alligevel aflyses, for tyskerne havde besat Danmark, og det var ikke længere muligt at rejse frit. At rejsen skulle aflyses på den måde passede ham bestemt ikke, og efter krigen kunne det af forskellige årsager heller ikke blive til noget. Så heller ikke Jens Peter fik genset sin fødeø.

Foto: Ken Watson.

Med de kilder, der har været tilgængelige, og som de er blevet brugt her, kan vi få en fornemmelse af, hvordan Jens Peters liv formene sig. Det er dog sværere at forestille sig personen selv, og hvordan han var. Af de glimt af minder, der heldigvis er blevet registreret, fremgår det, at han var samvittighedsfuld og velorganiseret. Men han kunne godt virke noget gnaven, og nogle gange måske endda brysk, og en gang imellem viste han et vist temperament. Ved sådanne lejligheder brugte han visse mindre pæne udtryk fra sømandssproget. Men så var sproget dansk, og familien var så glade for, at ingen i nabolaget forstod det. Men han havde skam også humoristisk sans og fandt det let at grine sammen med familien og med venner.

Familien Frandsens bopæl på Second Street no. 406 i Monett. På sine ældre dage begyndte Martha at male på hobbyplan. Omkring 1980 malede hun et billede af det hus, hun var vokset op i Monett. Det er malet efter hukommelsen, og som hun kunne huske, at det så ud i hendes barndom. Huset eksisterer stadigvæk og kan findes på Google Maps. Muligvis har huset virket lidt større i Marthas erindring, end det i virkeligheden var. Det er Marthas billede til venstre. Huset var Jens Peters og hans families hjem lige til hans død i 1955.

Malet billede (til venstre) stillet til rådighed af Ken Watson / Foto (til højre) fra Google Maps (2013).

I omkring 35 år arbejdede Jens Peter for Frisco Railroad i Monett. Det er, som om han bevidst lagde sømandslivet i Danmark bag sig eller undertrykte de første ti-tyve år af sit arbejdsliv. Alligevel har det ligget dybt i ham, ellers ville han næppe bande på dansk sømandssprog. Jens Peter døde i 1955. I sine seneste år blev han noget dement: Når han så et par lagner blafre på en tøjsnor, kunne man godt høre ham give ordrer om, at nu skulle de sejl altså trimmes!

Den perfekte indvandrer

De sidste måneder inden Christina rejste til USA boede hun med sine børn ved havnen i Vesterø som nærmeste nabo til sin søster, Marie, der var gift med Edvard Nielsen. Christina og Marie holdt kontakten igennem alle årene, indtil Christina døde i 1935. Christina ville høre nyt hjemmefra, om Marie og hendes børn og om deres gamle mor, der levede til 1927. Da Christina døde i 1935, døde også forbindelsen til Læsø. Årsagen hertil kendes ikke, men det var, som om Jens Peter ikke havde samme behov for kontakt til det gamle land og øen i Kattegat, som mange andre havde. Christina og Jens Peter talte ganske vist dansk sammen i de første år, men de gjorde sig ingen anstrengelser for at lære deres børn sproget eller holde nogle af de gamle skikke i live, som de måtte have kendt hjemmefra. Da deres børn var gamle nok til at undre sig over det, fik de svaret fra Jens Peter: "Vi kom til Amerika for at blive amerikanere". Jens Peter havde intet ønske om, at det gamle land skulle fylde særligt meget i familiens bevidsthed eller hukommelse. I USA var det fremtiden, der betød noget. Skæbnen havde givet Jens Peter Frandsen mange slag. Hver gang havde han formået at rejse sig igen, finde fornyet fodfæste og ny energi til at bære sig selv og sin familie videre uden at være en byrde for nogen. Da han kom til USA i 1910, fik han straks arbejde hos Frisco Railroads i Monett, Missouri. Det var et job, han beholdt, indtil han kunne gå på pension mere end 35 år senere. Det gav stabile og trygge rammer for ham selv og hans voksende familie. Her, på en afstand

af mere end 100 år efter rejsen fra Læsø til Monett, ville han sikkert af mange være blevet betragtet som den perfekte indvandrer.

Den svenske forfatter, Vilhelm Moberg, skrev i perioden 1949-59 sin berømte roman "Udvandrerne". I 1959 blev der rejst en statue af romanens to hovedfigurer, Kristina og Karl-Oskar, i Karlshamn i Sverige, ikke langt fra det sted, hvor de to var tænkt at have udvandret fra. Karl-Oskars Kristina kigger sig tilbage over skulderen. Hun kan ikke give slip på det, hun nu skal rejse fra. Karl-Oskar ser sig ikke tilbage. Nu er det fremtiden det gælder.

Det var det samme med Jens Peter Frandsen fra Læsø. Han så sig ikke tilbage, og ønskede heller ikke at gøre det. Men for Jens Peters Christina var det anderledes. Hendes ældste datter Martha sagde: "Hun affandt sig aldrig med, at hun måtte forlade Læsø". Da Christina blev syg, måtte Martha afbryde sin skolegang for at kunne være hjemme og tage sig af hende. "Hun døde af et bristet hjerte", forklarede Martha mange år senere.

Karl-Oskars Kristina havde taget et æble med hjemmefra, da de drog afsted. Da æblet var spist, gemte Kristina kernerne. Det lykkedes hende at få en kerne til at gro i det nye land. Træet voksede og blev til et lille stykke Sverige, som Kristina kunne glæde sig ved og som kunne minde hende om alt det derhjemme, som hun havde måttet forlade. Det var på samme måde med Jens Peters Christina. Med stort besvær havde hun slæbt deres stueur med til Amerika. Hun bragte lyden fra stuen hjemme på Læsø med sig. Når uret slog sine timeslag blev hun mindet om den ø og de mennesker, hun havde måtte forlade.

Billede fra www.commons.wikimedia.org

Noter:

- 1) "... komplet sejldygtigt": Da Jens Peter udvandrede i 1910, kaldte han sig selv "tømrer" på de immigrationspapirer han måtte udfylde. Dette kunne have været i forventning om lettere adgang til det nye land og til det arbejde, han forventede at kunne finde og leve af. Men det kan også afspejle, at han faktisk også følte sig som tømrer. Han har bestemt lavet meget af tømrerarbejdet selv, da "Haabet" blev sat i stand. - 1200 DKK i 1905 er ganske mange penge. I 1907 fik tømrerne på det bådeværft i Vesterø havn hævet deres løn til 0,35 kr. i timen. Med en gennemsnitlig arbejdsdag på ti timer i 1907 ville dagslønnen blive 3,50 kr. De 1200 kr. afspejler altså lidt mere end et helt års arbejde af en faglært tømrer.
- 2) Rigsdaler: Dansk mønt indtil kronens indførelse i 1874. En rigsdaler svarede da til to kroner.
- 3) Svinehaven: Et oprindeligt indhegnet område med mange egetræer. Vistnok oprindeligt beregnet til svineopdræt, beliggende ca. midt i Vesterø sogn.

4) Monett, Missouri, cirka 275 kilometer sydøst for Kansas City. Når indvandrerne kom til Amerika, blev deres navne som oftest "amerikaniseret". Det betyder at de blev gjort kortere og enklere. Jens Peter blev kaldt "Pete", Caroline Kirstine blev "Christina", Christian Nielsen "Chris Nelson", Bertel Thomsen blev til "Bert Thompson." Her er fastholdt det danske navn, Jens Peter. Til gengæld – og måske lidt inkonsekvent - anvendes den amerikanske form "Christina" efterfølgende for Caroline Kirstine.

Kilder:

Ancestry.com (især amerikanske folketællinger og personoplysninger)

Arkivalier-on-line.dk

- Diverse kirkebøger (personoplysninger)
- Diverse folketællinger (personoplysninger)
- Læsø Birkedommer, skøde- og panteprotokol (1768-1927) (lånesager, aftægtskontrakt, kaution).
- Læsø Birkedommer, Justitsprotokol 1878-1901 (søforhør om "Petras" brand og forlis)
- Sallinglands Herredsfogeds Justitsprotokol 1905-1907 (søforhør om "Haabets" stranding og forlis)

FamilySearch.org Civilstandsregisteret i Antwerpen1900: (Om Niels Carl Nielsen overbordfald i Nordatlanten)

Lenescorner.dk Skibsdatabasen (oplysninger om "John William")

MediaStream (statsbiblioteket.dk):

- Tidens aviser (især i forbindelse med "Haabets" stranding og forlis)

Newspaperscom (især Monett Times, notitser relateret til Peter Frandsen).

Nordjyske Avisarkiv.dk:

- Tidens aviser (især "Petras" brand, og diverse skibslister)

Statueofliberty.org (passenger search)

Udvandrerarkivet.dk (udvandrerprotokollerne)

Watson, Kenneth:

- "Transcription of tape made by Martha Julia (Frandsen) Watson about 1990 at 28 Hourigan Drive in Columbia, Mo., for Heather Watson". (Skriftet fylder 10 sider og er Martha Frandsens erindringer om sine forældre og deres udvandring til USA. Martha var kun 16 måneder, da hun rejste med sin mor, så en del af hendes erindringer baserer sig på det, som hun har fået fortalt.)
- Diverse emails med oplysninger om familien og Peter Frandsen, som er Ken's morfar. (Ken var 9 år gammel da Peter døde, og har derfor kendt ham).

Stor tak til Kenneth Watson for at stille oplysningerne om Peter og hans familie til rådighed.

Ligeledes stor tak til Sally Rasmussen for oplysninger om Peters ældste bror, Jens Christian Nielsen.
